

УДК 141.31:116:114

О.Ю. Саковська
аспірантка НаУКМА

СВЯТИЙ ТОМА АКВІНСЬКИЙ ПРО РУХ ТА МІСЦЕ НА ПІДСТАВІ ФІЛОСОФІЇ ПРИРОДИ СТАГІРИТА

Середньовічна філософія багато чого запозичила у Античності, дещо модифікувавши під релігійні ідеї своєї доби, дещо залишивши без суттєвих змін. Св. Тома, один з найвідоміших представників Середньовіччя, в своїй філософії природи орієнтувався на переважно на Аристотеля, про що свідчить велика кількість коментарів до Стагіритового спадку. Вже в «Коментарях до «Фізики» [I, 1, 1, 4] Аквінат вказував, що рух є однією з визначальних характеристик тілесного сущого, у зв'язку із чим навіть диференціацію Аристотелевих природознавчих книг розглядав у зв'язку із поняттям тілесного сущого, чого не робив сам Аристотель. Глибше дослідження цієї теми в томістичній філософії спроможне краще прояснити історію ідей в перипатетизмі та історію філософії природи зокрема. Тому головна мета статті полягає у з'ясуванні взаємозв'язків Аквіната та Аристотеля в контексті проблеми руху в просторі та місця.

Якщо саму Стагіритову «Фізику» присвячено видам руху, то книга «Про небо та світ» конкретизує локальний рух (або ж рух у просторі) мобільного сущого [Ibid., I, 1, 1, 4], оскільки цей рух є першим, найпростішим, таким, що притаманний абсолютно всім тілам.

Розглядаючи фізику як науку про природу, Аристотель давав чітке визначення самої природи, вказуючи, що вона є принципом руху, що притаманний тілу по суті [Aristoteles. Phys. II, 1, 192b20–23]. Якщо не брати поки до уваги той факт, що рух може бути притаманний тілам у різній формі, а також не зважати на типологізацію руху, то варто зауважити, що природа – це не лише множина живих та неживих тіл, але і деякий внутрішній аспект, що уможливорює рух. Отже, оскільки природі речі відповідає рух, то це означає, що й природознавство буде дисципліною, що досліджує рух та рухоме суще, оскільки рух йому притаманний. Втім, в пізніших творах сам Аристотель пропонує додаткові визначення того, що буде об'єктом природознавства. Вже в творі «Про небо та світ» він уточнює, що

наука про природу повинна включати в сферу свого дослідження тіла та розміри чи величини (*magnitudines*) [De caelo, 268a]. І Аквінат, коментуючи цей трактат, прояснює, що, якщо природознавство вивчає природні речі, то слід враховувати, що «природними речами є тіла та розміри, а також все, що з ними пов'язане» чи їм притаманне [De caelo 1.1.1.7], а отже, йдеться також про їхні властивості, рухи та принципи, що стосуються згаданих вище речей. При чому, говорячи про розміри, Тома уточнює, що йому йдеться, приміром, про лінії та поверхні (*lineas et superficies*) [Ibid. 1. 1. 1. 7]

Цікаво, що в «De Principiis Naturae», що належить до більш раннього етапу інтелектуальної праці св. Томи, викладаючи вчення про принципи природних речей, Аквінат не говорить, що тіла є об'єктами природознавства. Це важливо з огляду на те, що в цьому тексті він чи не найбільше орієнтувався саме на Авіцену, а не на Аристотеля. А, згідно з Авіценою, об'єктом природознавства буде саме чуттєво осяжне тіло, оскільки воно є предметом зміни [Avicenna. Phys. 1, c. 1, sec. 1]. Але в трактаті «Про принципи природи» Аквінат ще не наважується дати таке визначення. Якщо для Аристотеля об'єктом дослідження буде природа як внутрішній принцип усього, оскільки вона уможлиблює рух, то для Авіцени – саме тіло як дещо ціле, чому природа і буде притаманна. Лише в більш пізніх трактатах, як ось в коментарях до твору «Про небо і світ», Аквінат нарешті говорить, що тіло входить в ту множину речей, які досліджує природознавство [De Caelo I. 1.1.6]. Таким чином Аквінат дає більш широке визначення об'єкту фізики, включаючи до нього також розміри, принципи та властивості тіл, які притаманні тілу від природи, а отже, він своїм підходом намагається стояти посередині між позиціями Авіцени та Аристотеля.

Втім, таке визначення вимагає деяких уточнень, адже геометр, приміром, теж працює з розмірами, але це не робить його фізиком. Ми пам'ятаємо, що об'єкти дослідження фізики та математики різняться включенням матерії в дефініцію речі, і тут цей принцип також буде актуальним. Так Тома пояснює, що геометр досліджує розміри як вимірювані кількості (*quanta mensurabilia*) [Ibid., I. 1.1.7], а фізик – з огляду на те, що розміри (лінії, поверхні тощо) є межами рухомого тіла. Коли ж йдеться про рух, то це поняття також потребує уточнення, адже, як каже Аквінат, під цим поняттям у визначенні

об'єкта науки Аристотель може мати на увазі і рух у просторі, і дії природних тіл, що впливають з їх руху [Ibid., 1.1.1.7]. А коли йдеться про тіло, то тут може йтися і про тіла як такі (наприклад, про камені), і про речі, що мають тіла, але визначальними для них буде не тілесне (наприклад, тварини, рослини чи люди) [Ibid., 1.1.1.7].

Поняття руху є принциповим для визначення тіла. Як вже було вказано, Аквінат під впливом Аристотеля пропонував розглядати природознавство як науку про рух та рухоме, що означало диференціацію субдисциплін фізики на підставі типологізації руху та рухомого. Сам св. Тома вказував, що порядок Аристотелевих природознавчих книг визначається типами руху та ступенями його досконалості [De Gen., Prooem.]. Як відомо, Аристотель розглядав рух у його зв'язку з рухомими об'єктами, що дозволяло йому типологізувати рух відповідно до деяких предикаментів [Aristoteles. Phys. 3.1.200b 33-201 a 3]. По-перше, йдеться про категорію сутності, в контексті якої можна говорити про рух як про процес зародження та занепаду (чи знищення). По-друге, про категорію кількості, через яку можна визначити рух як збільшення чи зменшення. Якщо ж йдеться про категорію якості, то тут матиме місце рух як якісна зміна. А щодо категорії місця можемо говорити про переміщення або, як називає його сам Аквінат, локальний рух (*motus localis*). Останній тип руху через дотичність до всіх тілесних суших, Аквінат вважає найдосконалішим [Див.: De Gen., Prooem. або De caelo 1.1.1.6]. Таким чином, якщо Аристотелева «Фізика» орієнтована на виклад загальних аспектів руху та його типологізацію, то саме цей останній тип руху визначає книгу «Про небо та світ», в якій викладено поступову конкретизацію руху щодо певних тілесних субстанцій та розкрито порядок природничого вчення Аристотеля через основні засади впорядкування тіл.

Першою такою засадою впорядкування є той аспект, що увесь тілесний універсум в міркуваннях є первинним щодо його частин [De caelo, Prooem. 3]. Цей аспект відображає порядок осягнення (*apprehensionis*) світу як процес переходу від загального до конкретного, що знову з таки ставить «Фізику» на перше місце серед Аристотелевих природознавчих творів. Другим аспектом є той принцип, згідно з яким прості речі передують змішаним. Цей принцип відображає порядок ускладнення і стосується радше вчення про елементи як найпростіші складові чуттєвого світу, а також того

виду руху, який визначається ними, тобто зародження, занепад та деяких посередніх процесів. Йдеться про: а) зінакшення (*alteratio*), яке цілком можна було б розглядати в межах руху як якісної зміни, але Аквінат схильний вважати це рухом до зародження як своєї мети; б) позбавленість (*privatio*) чи «не-існування в акті», яка є умовою зміни та постає одним з принципів існування акту зародження взагалі [De principiis c. 2, sec. 11], при чому йдеться про позбавленість як субстанційної, так і акцидентальної форми; в) зростання (*augmentum*), яке цілком могло б стосуватися руху як збільшення та зменшення, але для Аквіната зростання також пов'язане із зародженням.

Як вже було сказано, одним із визначальних моментів для Аквіната з точки зору руху тіл є вчення про величини (лінії, поверхні та, власне, тіла). Головне в величинах, що дозволяє типологізувати їх, це: а) кількість вимірів; б) дискретність (*подільність*); в) континуальність (*тривалість, неперервність*). Скільки існує величин, стільки ж має бути і вимірів, тож бачимо, що, згідно з перипатетичною позицією, можна говорити про три виміри. Один вимір притаманний лише лінії, що робить її максимально простою, але в той же час максимально недосконалою. Поверхня матиме два виміри, і лише тіло поділятиметься на три виміри [De caelo, 1, 2, 1, 10]. Цікаво, що тривимірність в деяких інших трактатах Аквіната стане головною ознакою тілесного суцього [Напр., в De ente, cap. 1], хоча надалі і бачитимемо, що цим визначення тіла не обмежується.

Ще одна причина, з якої виміри є актуальними для природознавства, полягає в тому, що саме рух уможливило перехід від однієї величини до іншої. Так, точка в русі буде лінією, лінія – поверхнею, а поверхня – тілом, що і виникає у зв'язку з дискретністю та континуальністю величин. І, отже, такий природний рух буде рухом недосконалих, але в напрямку удосконалення. Тож певним чином можна сказати, що рух притаманний не лише тілам як таким, але й іншим величинам, оскільки вони відображають тіло. Але у випадку тіл можна говорити про рух *per se*, оскільки вони рухомі щодо самих себе (*secundum seipsa*) чи своєї природи (*secundum sui naturam*), рух же інших величин можливий лише як *per accidens*, оскільки вони є межами тіла.

Очікувано, що рух може відбуватися з одного місця на інше (чи від одного стану в інший, залежно від формату руху). Втім,

виникає питання: яким чином взаємодіють поняття місця, простору, величини та самого тіла в межах перипатетичної філософії.

Як ми знаємо, просторовий рух – найдосконаліший серед рухів, оскільки стосується абсолютно всіх тіл, орієнтований на категорію «де?», тобто місця. І в цьому питанні Аквінат постає послідовним аристотеліанцем, вказуючи, що щодо простих тіл рух може бути прямим або циклічним, а щодо сумішей актуальним буде поєднання обох типів руху (приміром, це може бути рух по спіралі, яка поєднує і прямий рух, і циклічний) [Ibid., 1, 3, 2, 23]. Якщо ж змішане тіло має простий рух, то це буде зумовлено домінантним елементом в тілі, тож тіло рухатиметься щодо природного напрямку цього елемента [Ibid., 1, 3, 2, 41 або Ibid. 32]. Не беручи до уваги рух сумішей, ми повинні зосередитися на тому, яка принципова відмінність між циклічним та прямим рухом.

Для з'ясування цього аспекту Аквінат звертається саме до математики, оцінюючи роль прямих та спіральних ліній. Для нього є очевидним, що спіральна лінія є досконалішою, ніж пряма. Якщо йдеться про безкінечну пряму, то вона недосконала з огляду на те, що їй бракує кінця, вона не орієнтована на кінець-мету. Якщо ж йдеться про відрізок, то таку лінію завжди можна продовжити, тому вона також недосконала з тих же міркувань. Якщо ж говорити про циклічний рух, то він однозначно досконаліший, адже кожна його частина буде і початком, і серединою, і кінцем [Ibid., 1, 3, 2, 41]. Для Аквіната визначення руху через математичні поняття є валідним з огляду на те, що природні тіла надають чуттєвості математичним величинам [Ibid., 1, 3, 2, 24], а це означає, що математичний світ здатен не в повній мірі, але відображати світ чуттєвий, як ми вже переконалися.

Отже, прямий рух, оскільки він є недосконалим, буде притаманний недосконалим у своєму виді тілам. До того ж, прямий рух передбачає, що це буде рух з “ворожого” середовища на своє місце, а якщо річ не на своєму місці, то вона менш досконала, ніж та, що на своєму. Справді, місце є зовнішнім принципом руху, бо майже кожне тіло має прагнення втрапити на своє місце, в якому на неї чекає спокій. Тож коли річ на своєму місці, це означає, що воно реалізувало свій потенціал, досягло своєї досконалості. Кожен з елементів має певний потенціал, який йому необхідно реалізувати,

а також свій субстанційний порядок, який визначатиме, який сутнісний атрибут буде визначальним для цього чи іншого елемента.

Загалом просторовий рух орієнтований на центр, але циклічний рух буде рухом навколо центру, а прямий або рухом догори (відцентровим), або донизу (доцентровий). Саме прямий рух притаманний менш досконалим, але максимально простим тілам, які є елементами. Залежно від того, чи мають ці тіла атрибути легкості чи важкості, рух різнитиметься. Що ж до циклічного руху, то він буде притаманний досконалішим, аніж елементи, тілам, якими є саме небесні тіла.

Томістична традиція знає доволі потужні дискусії щодо того, яким чином тлумачити перипатетичне поняття «місця». Передусім, вони виникають з того, що не є цілком зрозумілою позиція самого Аристотеля щодо безмежного тіла, як вона була висловлена, зокрема, в кн. 5 «Фізики», а також конкретно щодо поняття місця в кн. 4 «Фізики». Чи варто розглядати місце виключно як простір, онтологічно визначений тілом, чи як самодостатню тривимірність, що так само онтологічно передує тілу (т.зв. «абсолютний простір»)? У «Фізиці» [255b11-13] Аристотель говорить про елементи як такі, що, залежно від того, притаманна їм легкість чи важкість, тяжіють до контрарного місця (до свого природного місця): легкі елементи (вогнь-повітря) тягнуться догори, у той час як важкі (земля-вода) – донизу. Це дає можливість припускати, що говорячи про місце, якого прагнуть тіла, ми в той же час і вказуємо: а) фінальну причину руху, оскільки тіла націлені на своє конкретне місце як на мету; б) формальну причину, адже місце, вже зайняте тілом, відображає його форму, за умови, що місце передує тілу в порядку існування; в) дієву причину руху, оскільки без можливості зайняти певне місце, тіло не спроможне здійснити рух. В такій інтерпретації, що була запропонована Хелен Ленг (Helen S. Lang) в роботі «The order of Nature in Aristotle's Physics: Place and the Elements», місце неочікувано постає надважливим конститутивом у впорядкуванні Всесвіту та актуалізації усього сущого. По суті саме місце за такої схеми постає фундаментом руху, і надалі, за словами Ленг, «місце – єдиний принцип, що визначає космос як ціле, і елементи, які складають усі природні речі та артефакти» [4, 100–101]. Втім, ще у Аристотеля зустрічаємо тезу про неможливість місця

бути ані формою, ані матерією, оскільки обидві не можуть існувати поза тілом, у той час як саме місце може [Aristoteles. Phys. 209b23], що вже передбачає, що в перипатетичній філософії місце не може грати роль матеріальної чи формальної причини. До того ж, як вказує Т.Ларсон, за умови розуміння місця як формальної причини ми банально зводимо його до форм-меж тіла¹ [Див.: 5, 450], з одного боку, що повністю нівелює тяжіння елемента до займання відповідного місця, тобто обґрунтовує нерухомість тіл. Це також, до речі, суперечить тезі про те, що місце може онтологічно передувати тілу, яке його займає. З іншого боку, як вказує Дж. Вайсхайпл, інша проблема полягає в тому, що, виходячи з даних перипатетичної філософії, ми не можемо розглядати місце як дещо самосуше поза тілом, оскільки виміри та величини є кількісними акциденціями, тож передбачають підмет, якому будуть притаманні, що й уможливорює їхнє існування взагалі [15, 180]. Більше того, осмислення самосущості простору-місця більш характерне для неоплатонічного світогляду, розуміння з точки зору поняття «абсолютного місця» Іоанна Філопона.

Загалом Вайсхайпл пропонує оцінювати місце в перипатетичній філософії з точки зору урахування того, що:

а) Рух відбувається з первинного місця на природне (те місце, що є метою, до якої прагне тіло).

б) Причиною руху (чи впорядкування суцього) не може бути сам простір. Радше щось всередині тіла, що штовхає його, або ж «оточення інших тіл», які сприяють руху саме цього тіла.

Для Вайсхайпла це означає, що йдеться про внутрішні активні та пасивні сили тіл, які й зумовлюють рух цих самих тіл. Для позначення цього Вайсхайпл використовує поняття «середовище» (*environment*) [Див.: Ibid., Р. 180–194]. Таке бачення аристотеліко-томістичного розуміння місця видається найбільш влучним, оскільки, з одного боку, не онтологізує місце, а з іншого, дозволяє визначати місце як просторові межі тіла, що включають ті ознаки тіла, якими вони наповнені, що зовсім не суперечить Аристотелевій дефініції місця в «Фізиці» [1 Phys., 211a12-211b30]. Це також збігається з тезою Дж. МакГінніса щодо того, що Аристотель всіляко намагався

¹ У значенні “shape”, а не “form”.

продемонструвати принципову онтологічну відмінність між тілом та місцем [Див.: 6, 51].

Загалом Аквінатове вчення про рух ґрунтується не просто на дослівному переказі Аристотеля. Св. Тома орієнтувався на врівноваження позицій Авіцени та Авероеса, що його ще вперше намагався здійснити Альберт Великий. Окрім того, що Авероес приписував Аристотелю думку, що рух нібито підпадає лише під категорію *passio*, він також мав розбіжності з Авіценою у питанні зв'язку руху та форми [3, 203–204].

Що ж є джерелом руху? Рух, очевидно, може походити від самої рухомої речі, або ж від рушія, який і уможливить цей рух. Тобто, можна говорити про рух самостійний та рух, зумовлений іншим. В той же час Аквінат говорить про два принципи руху: активний (яким у випадку людини, приміром, буде душа) та пасивний (як потенція, закладена в речі) [De caelo 1, 3, 2, 19]. Але при цьому ми можемо також говорити про рух природний (*naturalis*) та вимушений (*violentus*). Система видається доволі простою, втім, Т.Ларсон, досліджуючи проблему природного руху в неживих тілах, вказує на плутанину, що виникає через ототожнення вимушеного руху з рухом через діяча, а також природний рух з саморушійністю [Див.: 5, 555–559]. До того ж конфуз викликає цитата Аристотеля про те, що все, що рухається, рухається через інше, звідки б закономірно мало впливати, що ми не можемо говорити про саморушійність взагалі, а вона, втім, є. З іншого боку, наскільки необмеженою може бути така саморушійність? Приміром, говорячи про прагнення людини, ми знаємо, що її рух (а отже, і дії) буде зумовлений саме цим прагненням. Втім, людина може від свого прагнення відмовитися і нічого не чинити. Таким чином вона сама здатна вирішити, рухатися їй чи ні. З іншого боку, ми спостерігаємо рух серця, який Аквінат вважає циклічним [9]. І хоча джерелом його руху буде душа [Ibid.], воно, втім, не може бути зупинене самостійно, а потребуватиме для цього зовнішнього втручання.

Ларсон пропонує взяти обидва критерії для визначення свободи тіла в русі: а) вимушеність / природність; б) усвідомлена схильність до руху / неусвідомлена схильність до руху. Але при цьому не ототожнювати їх [5, 563].

Ця теза Ларсона демонструє нам, що зовнішній діяч може втру-

чатися в процес природного руху тіл, і в більшості випадків руху тілесного суцього воно так і трапляється. Приміром, елемент води, що домінуючий в воді океану, мусив би спричиняти рух вниз, або ж доцентровий рух, який і є природним для елемента води, адже він відображає субстанційний порядок цілого і сам має такий же субстанційний порядок, як і ціле (вода океану). Але через втручання вищих діячів, тобто небесних тіл, помічаємо переміщення хвиль, хоча при цьому не вся вода прибивається до берега, тож вода не є повністю самодостатньою в своїй діяльності, хоча більш природний рух, аніж прибивання хвиль до берега, годі й уявити [Див.: 10].

Окрім зовнішнього діяча важливими для руху будуть також ще деякі аспекти. Приміром, межа, при чому, як внутрішня, так і зовнішня. Адже очевидно, що тіло не може рухатися на те місце, де вже перебуває якесь інше тіло. Річ обмежена ззовні іншим тілом. Що ж до внутрішньої межі, то тут йтиметься про таку межу, далі якої таке тіло піти не зможе, аби не набути субстанційної зміни. Приміром, Т.Ларсон наводить такий приклад: біде тіло людини цілком може набути певної зміни через засмагу. Але воно ніколи не стане прозорим, бо таким тіло не може бути за визначенням [15, 569].

Таким чином, як бачимо, тема просторового руху є доволі складною та неоднозначною і може містити різні рівні інтерпретацій. При цьому, чимало складнощів виникає саме в тих моментах, які Аквінат успадкував від Аристотеля без подальших уточнень та прояснень, як у випадку поняття місця. Загалом же св. Тома в різні періоди часу схильний по-різному тлумачити основні поняття природознавста Стагірита. І, якщо в більш ранній період Аквінат намагається узгодити позиції Аристотеля та Авіцени, то в період коментувань робіт Стагірита все більше відтворює аристотелеві тези та дефініції. Втім, саме розуміння поняття руху тілесного суцього допомагає з'ясувати, чим є людина, згідно з томістичною філософією, яке її місце в світі інших тіл та яким є її призначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель*. Физика / Аристотель // // *Политика. Метафизика. Аналитика*. – М.: Эксмо, 2002 ; СПб. : Мидгард, 2008. – 960 с. – С. 11–162.

2. *Avicenna*. The physics of the healing: Books I&II // A parallel English-Arabic text translated, introduced, and annotated by Jon McGinnis. – Provo : Brigham Young University Press, 2009. – 577 p.
3. *Baldner S.* Albertus Magnus and the categorization of motion / Steven Baldner // *The Thomist*. – 2006. – V. 70. – № 2. – P. 203–235.
4. *Lang H. S.* The order of nature in Aristotle's physics: Place and the Elements / Helen S. Lang. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 340 p.
5. *Larson T.* Natural motion in inanimate bodies / Thomas Larson // *The Thomist*. – 2007. – V. 71. – № 4. – P. 555–576.
6. *McGinnis J.* Penetrating Question in the History of Ideas: Space, Dimensionality and Interpenetration in the Thought of Avicenna / Jon McGinnis // *Arabic Sciences and Philosophy*. – 2006. – V. 16. – P. 47–69.
7. *Mullahy B.I.* Thomism and mathematical physics: A dissertation presented to the faculty of philosophy of Laval University to obtain a degree of Doctor of philosophy / Bernard I. Mullahy. – Rome, 1946. – 628 p.
8. *Thomas de Aquino*. De ente et essentia / Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita. – Roma : Editori di San Tommaso, 1976. – T. 43. – P. 315–381.
9. *Thomas de Aquino*. De motu cordis, ad magisterum Philippum / Doctoris angelici divi Thomae Aquinatis Opera omnia. T.27. – Parisiis : apud Ludovicum Vives, Bibliopolam editorem, 1875. – P. 508–511.
10. *Thomas de Aquino*. De occultis operibus naturae ad quemdam militem / Doctoris angelici divi Thomae Aquinatis Opera omnia. T. 27. – Parisiis : apud Ludovicum Vives, Bibliopolam editorem, 1875. – P. 504–507.
11. *Thomas de Aquino*. De principiis naturae ad fratrem Sylvestrum / Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita. – Roma : Editori di San Tommaso, 1976. – T. 43. – P. 1–47.
12. *Thomas de Aquino*. In libros Aristotelis De caelo et mundo expositio / Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita. – Roma : Ex typographia Polyglotta S. C. De Propaganda Fide, 1886. – T. 3. – P. 1–257.
13. *Thomas de Aquino*. In librum primum Aristotelis De generatione et corruptione expositio / Sancti Thomae de Aquino Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita. – Roma : Ex typographia Polyglotta S. C. De Propaganda Fide, 1886. – T. 3. – P. 259–322.
14. *Thomas de Aquino*. In octo libros De physico auditu sive Physicorum Aristotelis commentaria / Thomas de Aquino. – Neapoli : M. d'Auria Pontificius Editor, 1953. – 658 p.
15. *Weisheipl J.A.* Space and Gravitation / James A. Weisheipl, O.P. // *The New Scholasticism*. – 1955. – V. 29. – P. 175–223.

О.Ю. Саковська. Святий Тома Аквінський про рух та місце на підставі філософії природи Стагірита

Статтю присвячено руху в просторі (т.зв. «локальному» руху), схильність до якого є визначальною ознакою тілесного суцього в перипатетичній філософії взагалі, та в томістичній зокрема. Засобами порівняльного методу та методу системного аналізу з'ясовано вплив Авіцени та Аристотеля на Аквінтове вчення про тіла в розрізі теми руху. Продемонстровано, що поняття місця підпадає під інтерпретацію і як просторових меж тіла, і як онтологічного інтегративного принципу суцього. Визначено хибність підходу, що передбачає ототожнення вимушеного руху та руху через діяча.

Ключові слова: рух, тіло, простір, виміри, місце, тілесне суще.

O.Sakovska. St. Thomas Aquinas on motion and place on the basis of Stagirite's philosophy of nature

The article is dedicated to the notion of local motion, which is the most important feature of bodily beings in peripateticism in general, and specifically thomism as the one of its form. By means of comparative approach and the method of system analysis on the basis of the original medieval sources, an influence of Avicenna and Aristoteles on Aquinas' teaching on bodies through the notion of movement is being explained. Also, the place of a local motion among other types of motions (e.g. generation, corruption, alteration etc.) is clarified, as well as a foundation of a hierarchy of dimensions (lines, surfaces and bodies). It is also shown that the notion of place has the twofold explanation: as dimensional limits of the body and an ontological integrative principle of beings. Equation of forced motion and motion through an agent is shown as misapprehension, whereas differences between both is explained.

Key words. Motion, body, space, dimensions, place, bodily beings.